

Belma Polić
Emina Horić
Nihada Topovčić

USKLAĐENOST SADRŽAJA ODOBRENIH UDŽBENIKA ZA PREDMET NJEMAČKI KAO DRUGI STRANI JEZIK U ZENIČKO-DOBOJSKOM KANTONU DEVETOG RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE I PRVOG RAZREDA GIMNAZIJE

Sažetak

Učenje njemačkog jezika danas je nezaobilazan fenomen u mnogim zemljama Evrope, s obzirom na činjenicu da njemačko govorno područje pripada najrazvijenijim evropskim zemljama, prvenstveno u ekonomskom, ali i u socijalnom smislu, te kao takvo u vremenu globalizacije nudi potencijalnu sigurnost za mnoge ljude, koji žive u nerazvijenijim zemljama, kao što je i Bosna i Hercegovina. Njemački kao drugi strani jezik se u osnovnoj školi Zeničko-dobojskog kantona izučava od 6. do 9. razreda, te se kontinuirano nastavlja učiti i u sva četiri razreda gimnazije. Planiranje nastave njemačkog kao drugog stranog jezika, podrazumijeva cjelokupnost i nedjeljivost jezika kao sistema, što podrazumijeva postupnu pojavu njegovih specifičnosti, elemenata i osobina, kako bi se različite, ali međusobno uvjetovane jezičke pojave prožimale i ispreplitale u procesu učenja, što će rezultirati slaganjem pomenutih pojava u jedan logičan i neprekidan niz, u kome će svaki stadij usvajanja stranog jezika biti jedna od karika u nizu. S obzirom na to da su udžbenici osnovno nastavno sredstvo, ili instrument, u procesu podučavanja i učenja, vrlo je važno da se novim kurikulumom propisani sadržaji kontinuirano naslanjaju jedni na druge- to podrazumijeva i prelaz iz osnovne škole u gimnaziju. Ovo istraživanje ima za cilj da istraži usklađenost sadržaja odobrenog udžbenika za 9. razred devetogodišnje osnovne škole, autorice Zlate Maglajlije, i odobrenog udžbenika deutsch.com1 – udžbenika, koji se koristi u gimnazijama. Unutar navedenog cilja će se odvojeno analizirati i deskriptirati usklađenost

tematskih cjelina, gramatičkih sadržaja, te razvijanja jezičkih kompetencija. Na kraju će se spomenuti i da li se i kako obrađuju frazeološke jedinice u navedenim udžbenicima.

Ključne riječi: *udžbenici, osnovna škola, gimnazija, kurikulum, metodika, frazeodidaktika*

Uvod

S obzirom na to da je Zeničko-dobojski kanton u fazi implementacije Kurikuluma (2023) za nastavni predmet Njemački jezik u osnovnim školama i gimnazijama, postavlja se pitanje da li su odobreni udžbenici prilagođeni zahtjevima koje navedeni Kurikulum i postavlja. Pored navedenog, u fokusu ovog rada analizirat će se usklađenost udžbenika za 9. razred osnovne škole za predmet Njemački jezik (drugi strani jezik) sa udžbenikom za 1. razred gimnazije, sa osvrtom na usklađenost tematskih cjelina, gramatičkih sadržaja, te razvoja jezičkih kompetencija. Na kraju će se provjeriti zastupljenost frazeoloških jedinica u navedenim udžbenicima. U Kurikulumu (2023: 107) se eksplicitno navodi da “je važno da udžbenici iz osnovne škole u gimnaziju nude adekvatan prijelaz i usklađenost tema, kao i gramatike sa Kurikulumom. Jezička znanja stečena u osnovnoj školi se produbljuju, sistematiziraju i proširuju, te se stavljaju u funkciju.”

Za ostvarenje ishoda učenja, potrebna su adekvatna nastavna sredstva, poput udžbenika, radnih sveski, priručnika za nastavnike i sl. (Poljak 1980: 29). Udžbenik, kao didaktičko-metodički oblikovano nastavno sredstvo, je najvažniji instrument učenja i podučavanja i bez odgovarajućeg udžbenika, nastava je gotovo nezamisliva (Marsh 1994: 18).

Udžbenik za 9. razred osnovne škole autorice Maglajlija (2013) sadrži ukupno 10 lekcija, pri čemu je prva lekcija namijenjena ponavljanju gradiva iz osmog razreda. Udžbenik deutsch.com1(2008) se koristi u 1. i 2. razredu gimnazije, prva polovina u prvom razredu gimnazije. Broji devet lekcija i nema lekciju namijenjenu ponavljanju gradiva iz devetog razreda ili iz osnovne škole. Sama činjenica da je udžbenik namijenjen za A1 nivo, velika je vjerovatnoća da se neće nadovezati na četverogodišnje učenje njemačkog jezika u osnovnoj školi.

Usklađenost tematskih cjelina i gramatičkih sadržaja

U ovom dijelu rada analizirane su tematske cjeline udžbenika za deveti razred osnovne škole i udžbenika koji se koristi u prvom razredu gimnazije i njihova usklađenost s Kurikulumom. Udžbenik za 9. razred je usklađen s Kurikulumom, i odabirom tema, ali i odabirom gramatičkih sadržaja. Međutim, način obrade tema zahtijeva anketiranje učenika, s obzirom da se pojavljuju riječi koje su prevaziđene i današnjoj djeci nepoznate (npr. *DVD*; *Kassette* i sl.). Cilj navedenog anketiranja jeste utvrditi motiviranost onih kojima je udžbenik namijenjen navedenim načinom obrade tema i gramatike. Udžbenik za prvi razred gimnazije tematski ne prati ono što je predloženo u Kurikulumu (2023: 67), pa tako nema zastupljeno sljedeće: raspust, putovanje, vannastavne aktivnosti, dopisivanje, život u porodici, stanovanje, život na selu i gradu, zemlje njemačkog govornog područja. Kurikulum podrazumijeva nadovezivanja i širenje vokabulara iz osnovne škole, što u ovom udžbeniku nije slučaj. Što se tiče predložene gramatike, većina sadržaja se ne obrađuje u navedenom udžbeniku (sinonimija, antonimija, prijevodni ekvivalenti, složenice s poznatim riječima, prijevodni ekvivalenti ključnih riječi, upotreba određenog i neodređenog člana s fokusom na pravila za izostavljanje, deklinacija imenica, preterit, komparacija pridjeva, *hätte*, imperative, povratni glagoli, red riječi u rečenici).

Također, teme koje se pojavljuju u udžbeniku za 1. razred gimnazije su već obrađene u ranijim razredima osnovne škole. Isti je slučaj i sa gramatičkim sadržajima. U narednoj tabeli napravljena je detaljna analiza tematskih cjelina i gramatičkog sadržaja u 9. razredu osnovne škole, a zatim i 1. razredu gimnazije.

Tematske cjeline u 9. razredu	Gramatika u 9. razredu	Tematske cjeline u 1. razredu gimnazije	Gramatika u 1. razredu gimnazije	Da li se nadovezuje ili se ponavlja obrađeno gradivo u osnovnoj školi?

Švicarska Vlastita porodica Predstavljanje sebe i drugih Vremenska prognoza	Imenice na – chen Perfekt sa pomoćnim glagolom <i>sein</i>	Pozdravljanje Hobiji	Brojevi do 12 Abeceda i spelovanje	Gradivo se ne pojavljuje u 9. razredu, ali u ranijim razredima 0.š.
Austrija i Salzburg Razumijevanje prospekta za putovanje Nešto obrazložiti Opisati neki put	Tvroba perfekta sa odvojivim i neodvojivim glagolima (pravilni) Tvorba perfekta koji završava na - <i>ieren</i>	Predmeti Dani u sedmici Godišnja doba Mjeseci Hrana i piće Navođenje cijena	Brojevi do 100	Gradivo se ne pojavljuje u 9. razredu, ali u ranijim razredima o.š.
Beč Pričati o vlastitom gradu Planirati putovanje Iznositi argumente	Glagoli sa određenim prepozicijama Tvorba perfekta s nepravilnim glagolima Zavisne rečenice s veznikom <i>dass</i>	Odjeća Boje Porodica	Brojevi iznad 100, određeni i neodređeni član, prisvojna zamjenica	Porodica je tema koja se pojavljuje u 9. Međutim, zahtjevnije je u 9. razredu Ostale teme i gradivo se obradilo u ranijim razredima 0.š.

Pričati o prijateljstvu Opisati najboljeg prijatelja/prijateljicu	Tvorba perfekta s nepravilnim glagolom Zavisne rečenice s veznikom <i>wenn</i>	Hobiji Prihvatanje ili odbijanje nečega Nešto ne znati	Lične zamjenice u nominativu, pitanja koja zahtijevaju odgovor sa DA ili NE Izjavna rečenica, veznik <i>i</i> Prilog <i>gern</i>	Gradivo se ne nadovezuje na 9. razred, ali se radi o temama koje su se obradile u ranijim razredima (6. i 7. razred) o.š.
Razgovarati o osjećajima Razumjeti književno djelo Opisati put do škole Razumjeti pitanja čitatelja i odgovarati na njih	/	Podaci o nekoj osobi Opisivati sebe i druge Postavljati pitanja i odgovarati na njih	Prezent glagola <i>sein</i> Lične zamjenice u nominativu Pitanja sa W-riječima Tvorba imenica sufiksom <i>-in</i>	Gradivo je obrađeno u ranoj fazi učenja njemačkog kao stranog jezika, posebno dio iz gramatike
Razgovarati o medijima Tumačiti grafikon Govoriti o omiljenim medijima	Prijedlog <i>für</i> Prijedlozi s akuzativom i dativom	Školske prostorije Aktivnosti na nastavi Školski pribor i stvari	Prezent glagola <i>haben</i>, Konjugacija glagola u	Gradivo je obrađeno u ranoj fazi učenja njemačkog jezika, ne nastavlja se, niti ponavlja ono iz 9. razreda. Posebno je gradivo iz gramatike

Napisati prijavu Obrazložiti neku odluku			prezentu (plural) Određeni, neodređeni član i prisvojna zamjenica u nominativu i akuzativu Množina imenica Prezent nepravilnog glagola <i>zeichnen</i> Tvorba imenica + imenica	nešto što je obrađeno u početnoj fazi učenja njemačkog u osnovnoj školi.
Poznavati poznate ličnosti iz njemačkog govornog područja Svijet njemačkih bajki	Preterit modalnih glagola	Slobodno vrijeme Škola Dani u sedmici Znati reći koliko je sati Znati se dogovoriti,	Upitne riječi Vremenski prijedlozi Glagoli kojima se mijenja samoglasnik u prezentu jednine	Gradivo je obrađeno u početnoj fazi učenja njemačkog je. u o.š.

		predložiti nešto, oklijevati, izraziti želju	Modalni glagoli <i>können</i> i <i>möchten</i> Modlani glagoli u prezentu Negacija sa <i>nicht</i> Veznik <i>aber</i>	
Predstaviti neko zanimanje Govoriti o prednostima i manama nekog zanimanja Govoriti o planovima za budućnost Obrazlaganje odluke	Zavisne rečenica s veznicima <i>wenn</i> i <i>als</i>	Aktivnosti u slobodno vrijeme Radost ili žaljenje izraziti Navesti obrazloženje Nešto potvrditi	Mjesni prijedlozi <i>zu</i> + <i>dativ</i> , <i>in</i> + <i>dativ</i> Vremenski prijedlozi <i>vor</i> i <i>nach</i> <i>Nach</i> + <i>dativ</i>	Gradivo se ne nadovezuje, niti je dimenzija više u odnosu na 9. razred. Radi se o gradivu koje se obradilo u osnovnoj školi u početnoj fazi učenja.
Govoriti o gradovima u BiH Predstaviti domovinu kao poželjno mjesto za putovanje	Upitna zamjenica <i>was</i> <i>für</i> <i>eine/ein</i>	Pokloni, aktivnosti u kućanstvu, zabave, datumi, čestitanje	Piedlog <i>für</i> + akuzativ	Pokloni, aktivnosti u kućanstvu, zabave, datumi, čestitanje

Iznositi pro i kontra argumente Interpretacija određenog književnog djela	Pridjev kao atribut u nominativu			
---	--	--	--	--

Usklađenost razvijanja jezičkih kompetencija

Analiza razvijanja jezičkih kompetencija u devetom razvoju pokazala je da je najveći broj zadataka posvećen razvoju pismenih kompetencija (86%), dok ostatak pripada usmenim kompetencijama i vježbanju izgovora, što je izuzetno malo, s obzirom na to da komunikativna didaktika u nastavi stranih jezika objedinjuje se četiri jezičke kompetencija i pretendira, čak, na razvijanje usmenih kompetencija u prvom periodu učenja stranog jezika, po uzoru na učenje maternjeg jezika.

Sljedeća tabela pokazuje rezultate navedene analize po lekcijama:

Udžbenik za 9. razred (broj zadataka za razvijanje navedenih kompetencija)					
	Čitanje i razumijevanje	Slušanje i razumijevanje	Govor	Pisanje	Izgovor
1. Lekcija	6	/	2	4	/
2. lekcija	5	/	1	6	1
3. lekcija	9	/	2	4	2
4. lekcija	9	/	/	6	/
5. lekcija	5	/	/	8	/
6. lekcija	4	/	/	4	1
7. lekcija	6	/	4	7	1
8. lekcija	9	/	1	7	1
9. lekcija	8	1	2	4	1
10. lekcija	9	1	/	5	/
Ukupno:	70 (48%)	2 (1%)	12 (8%)	55 (38%)	7 (5%)
ukupno	146 (10 lekcija)				

Analiza zadataka kojima se razvijaju jezičke kompetencije u prvom razredu gimnazije, pokazala je da udžbenik deutsch.com 1 nudi zadatke za razvijanje sve četiri kompetencije, poseban je akcenat na čitanju i govoru, što odgovara zahtjevima moderne didaktike.

Udžbenik za 1. razred gimnazije (broj zadataka za razvijanje navedenih kompetencija)					
	Čitanje i razumijevanje	Slušanje i razumijevanje	Govor	Pisanje	Izgovor
1. lekcija	3	2	6	/	8
2. lekcija	4	2	6	1	8
3. lekcija	6	1	5	1	4
4. lekcija	5	2	8	2	2
5. lekcija	10	3	4	2	1
6. lekcija	8	4	7	2	1
7. lekcija	8	4	6	2	1
8. lekcija	7	1	6	2	1
9. lekcija	7	1	7	4	2
Ukupno:	58 (33%)	20 (11%)	55 (31%)	16 (9%)	28 (16%)
Ukupno:	177 (9 lekcija)				

Zastupljenost frazema u analiziranim udžbenicima

Udžbenik za 9. razred ima 15 tekstova, unutar kojih je vrlo mali broj čvrstih struktura, koje bismo mogli svrstati u frazeološke jedinice. Pronađeni su sljedeći čvrsti izrazi: *etw.macht Spaß*, *Freunde erkennt man in der Not* (poslovica); *Recht haben* (upitno); *dicke Nerven haben*; *einer S./etw.wert sein*. Ne postoji nikakav model putem kojeg se navedeni frazemi uočavaju, prezentiraju, reproduciraju ili primjenjuju.

Udžbenik za 1. razred gimnazije ima tek jedan tekst (*Der Schulhof-Report*), ostatak su vrlo kratki dijalozi ili čatovi. Među navedenim „tekstovima“ pronađena je samo čvrsta struktura *etw.macht Spaß*. Dakle, i u pogledu frazema ne postoji nikakav kontinuitet ili intenzivnija obrada, s obzirom na to da se radi o petoj godini učenja njemačkog jezika. Iako Kurikulum (107: 2023) jasno propisuje da se rade sljedeće vrste tekstova: „strip, obrazac s ličnim podacima (npr. CV), dijaloški

tekst, članak/tekst (npr. iz časopisa za mlade), književni tekst primjeren za mlade, razni oblici prilagođenih ili autentičnih narativnih i ekspozitornih monoloških i dijaloških tekstova primjerenih uzrastu, iskustvu i jezičkom razvoju te primjerene dužine (npr. informativni tekstovi poput obavijesti, poruka, uputa, upozorenja, članaka, pisama, sažetaka, sastava, intervju, razgovora i rasprava, izlaganja, predavanja, izvještaja, referata, kratkih literarnih tekstova, biografskih prikaza, reportaža, vijesti), vođeni/slobodni sastav.”

Zaključak

Analiza udžbenika devetog razreda i udžbenika prvog razreda gimnazije je trebala da pokaže da li udžbenik iz osnovne škole u gimnaziju nudi adekvatan prijelaz, usklađenost tema, kao i gramatike sa Kurikulumom, te da se uoči da li su zastupljene i frazeološke jedinice, kao nezaobilazan element svakog jezika, unutar oba udžbenika, te kako se i da li se obrađuju.

Rezultati analize pokazali su da je udžbenik za 9. razred tematski i gramatički usklađen s Kurikulumom, no da su teme/riječi prevaziđene, možemo reći i arhaične za učenike kojima se nudi. Radi se o načelu primjerenosti, koje se izborom tema ne poštuje, a itekako se mora primjenjivati, jer navedeni princip inicira motivaciju kod učenika, koja je ključni faktor u nastavi stranog jezika. Udžbenik za prvi razred gimnazije nije u potpunosti usklađen niti sa temama koje nudi Kurikulum, niti sa gramatičkim sadržajima. Radi se o temama i gramatici, koje su u ranoj fazi učenja njemačkog jezika već obrađene- ne radi se niti o njihovom proširenju, niti pordubljavanju.

Što se tiče razvijanja jezičkih kompetencija, rezultati su pokazali da su u udžbeniku za 9. razred previše zastupljeni zadaci za razvijanje pismenih kompetencija, dok su usmene zanemarene, iako se radi o prvoj fazi učenja stranog jezika (A nivo) i ona podrazumijeva naslanjanje na način učenja maternjeg jezika, koji se odvija u prvoj fazi usmenim putem. Udžbenik za prvi razred gimnazije rapoređuje ravnomjernom zadatke za razvijanje sve četiri kompetencije, s fokusom na čitanje i govor.

Udžbenik za devet razred, iako nudi 15 tekstova, skoro pa i da nema zastupljene frazeološke jedinice, a i oni frazemi koji se pojavljuju u udžbeniku ne prolaze nikakav didaktički model obrade. Iznenadjujuće mali broj tekstova (tek jedan) u udžbeniku za prvi razred gimnazije, također, ne nudi frazeološke jedinice unutar svojih vrlo kratkih rečenica.

Zaključno možemo reći da se udžbenička politika mora posvetiti novim rješenjima, kada su u pitanju udžbenici, kako u osnovnoj školi, tako i u gimnaziji, kako bi se odgovorilo postavljenim zahtjevima kurikularnih reformi.

Literatura

1. Kurikulum nastavnog predmeta Njemački jezik za osnovne i gimnazije (2023).
<https://kurikulumpzdk.ba/sites/default/files/2023-05/Kurikulum%20Njema%C4%8Dki%20jezik.pdf> (pristupljeno 23.10.2023.)
2. Maglajlija, Zlata (2012). Njemački jezik za 9. razred osnovne škole (drugi strani jezik-četvrta godina učenja), Sarajevo: Dječija knjiga, Bosanska riječ.
3. Marsh, Colin J. (1994). Kurikulum: temeljni pojmovi, Zagreb: Educa.
4. Neuner, Gerhard/Kursiša, Anta/Pilypaityte, Lina/ Szakaly, Erna/Vicente, Sara (2008). Deutsch.com 1, Sarajevo: Buybook.
5. Polić, Belma/Hasanica, Memnuna (2021). Metodika nastave stranih jezika, Zenica: Univerzitet u Zenici.
6. Poljak, Vladimir (1980). Didaktičko oblikovanje udžbenika i priručnika, Zagreb: Školska knjiga.
7. Spisak odobrenih radnih udžbenika, udžbenika, priručnika, radnih listova i zbirki zadataka za osnovne škole, gimnazije i srednje tehničke i stručne škole u školskoj 2023/2024. godini
http://www.fmon.gov.ba/Upload/Ostalo/77747fc3-c468-4f07-8143-d058bd9d9b29_Spisak%20odobrenih%20udzbenika%20za%202023-2024.pdf
(pristupljeno 23.10.2023.)

CONFORMITY OF THE CONTENTS OF THE APPROVED TEXTBOOKS FOR THE SUBJECT GERMAN AS A SECOND FOREIGN LANGUAGE IN THE ZENICA-DOBOJ CANTON FOR THE NINTH GRADE OF PRIMARY SCHOOL AND THE FIRST GRADE OF HIGH SCHOOL

Abstract

Learning the German language today is an unavoidable phenomenon in many European countries, considering the fact that the German-speaking area belongs to the most developed European countries, primarily in the economic, but also in the social sense, and as such, in the time of globalization, it offers potential security for many people, who live in less developed countries, such as Bosnia and Herzegovina. German as a second foreign language is studied in the elementary school of the Zenica-Doboj Canton from the 6th to the 9th grade, and it continues to be studied continuously in all four grades of the high school. Planning the teaching of German as a second foreign language implies the wholeness and indivisibility of the language as a system, which implies the gradual emergence of its specificities, elements and features, so that different, but mutually conditioned language phenomena permeate and intertwine in the learning process, which will result in the agreement of the mentioned phenomena into one logical and continuous series, in which each stage of acquiring a foreign language will be one of the links in the series. Given that textbooks are the basic teaching tool, or instrument, in the teaching and learning process, it is very important that the contents prescribed by the new curriculum are continuously supported by each other - this includes the transition from elementary school to high school. This research aims to investigate the compatibility of the content of the approved textbook for the 9th grade of the nine-year elementary school, authored by Zlata Maglajlija, and the approved textbook deutsch.com1 - textbook, which is used in gymnasiums. Within the stated goal, the compatibility of thematic units, grammatical contents, and the development of language competences will be separately analyzed and described. At the end, it will be mentioned whether and how phraseological units are processed in the mentioned textbooks.

Keywords: *textbooks, elementary school, high school, curriculum, methodology, phrase didactics*